

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նշ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

18.907

ԱԼԱԶԱՆ

4 ՈՒԼՏՈՒՐԱՅԻ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՆԳՐԵՍԻ
ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

27.3

2-28

ԲԱՑ Ը 1935

27 SEP 2006

15 JAN 201

7.3 ԱԼԱԶԱՆ

7.28

4

ՈՒԼՏՈՒՐԱՅԻ

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՆԳՐԵՍԻ

ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

Պ ԵՏՂՐԱՏ Ը 1985

01. 2013

18907

Արքագրեց՝ Ռ. Գառարջյան
Գլավիտ 263, պատվեր 969
Հրատ. 3405, տիրոժ 1000
Պետերատի տպարան

24184-59

ՊՐՈԼԵՏԱՐԱԿԱՆ
ԻՆՏԵՐՆԱՑԻՈՆԱԼԻՉՄԻ
ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ

Ձեկուցում կուլտուրայի պաշտպանության
փառիցի միջազգային կոնգրեստի

Գրչի ու դործի բարեկամներ:

Յես ձեզ ջերմագին յեղբայրական
վողջույն եմ բերել այն հեռավոր յեր
կրկց, ուր յեռում ե սոցիալիստական
աշխատանքը, ուր դարերով կաշկանդ
ված ժողովրդական ստեղծագործա-
կան հանճարը նոր թափ ու թռիչք
ե առել, ուր ապրում ե յերջանկու-
թյունը, ուր հաղթականորեն քայ-
լում ե նոր կյանքը, ուր ամենաբար-
ձր տեմպով աճում ե մարդկային սե-
լունդը, ուր արչալույսի պես պայ-
ծառ մանուկները լցրել են մեր քա-
ղաքներն ու դպրոցները, վոդոդե, են
կյանքը, հաղթականորեն քայլում են
դեպի ապագան:

Յես ձեզ վողջույն եմ բերել այն
յերկրկց, վորի հորիզոնի անապական
լազուրը պատռելով վեր են խոյանում

Արարատի համիտենական սառը գա-
գաթները, վորի լեռները բարձր պա-
հած որորում են Սևանի մութ կա-
պույտ ջրերը, վորի ձորերի համի-
տենական մշուշը փարատում են սո-
ցիալիստական ելեկտրականության
հզոր լուսարձակները (ծափեր) :

Յես ձեզ վողջույն եմ բերել Սոցիա-
լիստական Խորհրդային Հայաստա-
նից, նրա աշխատասեր ժողովրդից,
վորը խորհրդային իշխանության
պայմաններում հրաշքներ ե գոր-
ծում, նրա կուլտուրայի անխոնջ մը
չափներից, նրա արվեստագետներից
ու գրողներից, վորոնք ինձ ուղար-
կել են մասնակցելու ներկա պատմա-
կան կոնգրեսին :

Հայ դրականությունն ունի ավելի
քան 15 դարի հարուստ անցյալ : Նրա
միջնադարյան յերկնակամարում չող-
ջողում են այնպիսի աստղեր, վորպի
սիք են Գրիգոր Նարեկացին և Ներ-
սես Շնորհալին, վորոնց 18-րդ դա-
րում միջանալու յե գալիս հայ մեծա-
դույն աշուղ Սայաթ Նովամ, վորի

հանճարի ծաղիկները թարմ և անմեռ
են դեռ մինչև այսօր :

Ծանր ե յեղել հայ դրականության
ճակատագիրը, մինչև Հոկտեմբեր-
յան հեղափոխության հաղթանակը
Հայաստանում :

Շնորհիվ Ֆեոդալական, կապիտա-
լիստական անտանելի պայմանների,
ժողովուրդների քանտ ցարական
Ռուսաստանում և սուլթանական
Թուրքիայում անասելի հալածանքի
եր յենթարկվում փոքր ժողովուրդ-
ների, վորոնց թվում նաև հայերի
կուլտուրան ու դրականությունը :
Փակվում եյին դպրոցները, թերթե-
րը, հալածվում եյին դրականության
և կուլտուրայի մշակները, կամ
մատնվում սովամահության : Այսպես
որինակ՝ ցարական Ռուսաստանում
«անհետ կորավ» մեծ վիպասան և
մտածող Խաչատուր Աբովյանը : Իր
առաջագիմական հայացքների համար
Պետրոպավլովյան բանտում յերկար
տառապեց և կամիչինի աքսորափայ-
րում իր մահկանացուն կնքեց հասա-
րակական խոշոր գործիչ, բանաս-
տեղծ, Բակունինի համախոհ ու բա-

րեկամ Միֆայել Նալբանդյանը: Սուր
թանական թուրքիայում քաղցի ճի-
րաններում մահացավ հանձարեղ յեր
գլծաբան Պարոնյանը: Ծայր աստի-
ճան աղքատության մեջ 20 տարեկան
հասակում թոքախտից վախճանվեց
հայ մեծագույն լիրիկ՝ Պետրոս Դուր
յանը: Իսկ համաշխարհային արյու-
նոտ պատերազմի սարսափներին զոհ
գնացին տասնյակներով հայ գրողներ
և արվեստագետներ:

Այս պայմաններում բնավ պատա-
հական չպիտի համարել այն հանգա-
մանը, վոր հատկապես 19-րդ դարի
և 20-րդ դարի առաջին քառորդի հայ
գրականության հիմնական մոտիվը
յեղել է վողբը, վիշտը: Հայ բուր-
ժուազիան հրահրել է աղքատական
ատելութուն ու վրեժ: Պատահա-
կանություն չէ, վոր 19-րդ դարի հայ
գրականությունն սկսում է Աբովյա-
նի «Վերք Հայաստանի, վողբ Հայ-
րենասերի» նշանավոր վեպով:

Չնայած այս միանգամայն աննը-
պաստ պայմաններին, հայ ժողովուրդը
դը կարողացել է 19-րդ դարում և

20-րդ դարի առաջին քառորդում
տալ մի շարք նշանավոր ստեղծա-
գործողներ, վորոնց արժեքների իս-
կական գնահատումը կատարվում է
միայն հորհրդային իշխանության
սլայմաններում: Հիշենք թեկուզ Ա-
րովյանին, Պարոնյանին, Թումանյա-
նին, Սունդուկյանին, Շիրվանզադե-
յին, Նալբանդյանին, Իսահակյանին,
Հակոբ Հակոբյանին, Վ. Տերյանին,
Նար-Դոսին, Դուրջանին, Մեծարեն-
ցին և ուրիշներին:

Հոկտեմբերյան մեծ հեղափոխու-
թյան արեգակով միայն բացվեց հայ
ժողովրդի, ինչպես և նրա կուլտու-
րայի ու գրականության վերածնու-
թյան արգասավոր արշալույսը:

Հոկտեմբերյան հեղափոխության
փրկարար սուրբ ընդմիջտ կտրեց հայ
քնարից լացի ու մորմոխի լարերը:
Թախծի դարավոր ամպը՝ Նոկոտեմ-
բերյան մորիկներից հալածական՝
ընդմիջտ չքացավ հայ գրականու-
թյան յերկնքից: Ստեղծվեց իր վո-
րակով բոլորովին նոր, կենսախինդ,
պայծառ հեռանկարներով, բազմա-

կողմանի թեմատիկայով, միջազգայնական դադափարներով հարուստ մի գրականութուն, Հայաստանի խորհրդային գրականությունը, վորն այս պատկառելի կոնգրեսին ներկայացնելու պատիվն ինձ ե վիճակված:

Յեթե անցյալում, մինչև սոցիալիստական կարգերի հաստատումը Հայաստանում, հայ գրողը կամ հասարակական գործիչը միջազգային ամբիոն ստանալու պատվին եր արժանանում, նա լալաՀառաչ կուրծք եր ծեծում «մեծ պետությունների» կարեկցությունը և դուժը հայցելու միտումով, նա վողբում եր հայ ժողովրդի խեղճությունը, նրա դառը վիճակը, նա ուշադրություն եր հըրավիրում կործանված յերկրի, ավերված դշտղերի, տասնյակ հազարավոր վորբերի վրա:

Այսոր յես այս պատասխանատու ամբիոնից ի լուր ամբողջ աշխարհի հպարտությամբ հայտարարում եմ, յոր խորհրդային Հայաստանը, մեծ Միության անբաժանելի մասնիկը, հայ ժողովրդի հայրենիքը, վաչ վաճի

կարեկցությամբ պետք հունի: Այնտեղ ոտար ե վողբը, այնտեղ վորբեր չկան աչէս, յերբեմնի ավերակ յերկրի փոխարեն բարձրանում եմ նոր քաղաքներ ու ավաններ: Հայրենի ձորերի դարավոր խավարը պատում եմ վիթխարի ելեկտրոկայանները: Սոցիալիստական դուղատնտեսությունը հիմնովին վերափոխել ե Հայաստանի հետամնաց դշտղը: Անդրադիտության ծանր բեռի տակ տնքացող Հայաստանը դարձել ե համատարած գրադիտության յերկիր:

Հեղափոխության հենց առաջին որից հայ մտավորականության խոշորագույն և աղնիվ ներկայացուցիչները վողջունեցին պրոլետարական հեղափոխությունը և յեկան աշխատելու նրա փրկարար դրոշի ներքո: Հեղափոխության հենց առաջին որերին հայ մեծագույն բանաստեղծ Հովհաննես Թումանյանը, մեր պոեզիայի ամենախոշոր դեմքը, Հայաստանի Հեղկոմին գրած իր նամակով վողջունեց խորհրդային իշխանության հաստատումը Հայաստանում:

Իր կյանքի վերջին տարիները նա նվիրեց խորհրդային Հայաստանի շինարարության գործին: Նույն պատվավոր ուղին ընտրեցին նաև այնպիսի մեծ ստեղծագործողներ, վորպիսիք են Ալ. Երվանդյան, Ավ. Իսահակյանը, ինչպես նաև արեվմատահայ նշանավոր գրողուհի Զապել Յեսայանը և բազմաթիվ ուրիշներ:

Նույն այս դուռը մենք տեսնում ենք նաև արվեստի և գիտության այլ և այլ բնագավառներում: Թե կերպարվեստի, թե յերաժշտության, թե թատրոնի, թե ճարտարապետության, թե գիտության ասպարեզում աշխատող բոլոր նշանավոր ստեղծագործողներն ու վարպետները վողջունեցին Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը և այժմ մեծ յեռանդով ու աղնվությամբ աշխատում են մեր սոցիալիստական կուլտուրայի ճակատում: Բավական է նշել այնպիսի նշանավոր անուններ, վորպիսիք են Մ. Սարյանը, Փ. Թերլեմեզյանը Ալ. Թամանյանը, Հ. Ամառյա

նը, Մ. Աբեղյանը և տասնյակ ուրիշներ:

Հեղափոխությունից առաջ դրական վորոշ անուն վաստակած մի խումբ գրողներ հեղափոխությունից հետո խորհրդային իշխանության ստեղծած միանգամայն նպաստավոր և հոգատար պայմանների շնորհիվ դարգացան և ձևվակերպվեցին վորպես իսկական խորհրդային գրողներ, արտագերելով իրենց արժեքավոր յերկիրը վերջին տասնամյակի ընթացքում:

Հայաստանի խորհրդայնացումը, սակայն, հրապարակ նետեց գրողների մի ամբողջ հույլ, վորը դարգեց մեր գրականության պայծառ յերկնակամարը: Այդ գրողները հանդիսացան հեղափոխության բերած նոր դադափարների, նրա ստեղծած նոր հարաբերությունների յերգիչները, նրանք խորտակեցին հայ գրականության նեղ, ինքնամիտի սահմանները, նրանք դուրս յեկան հայ կական սահմանափակվածությունից: Նրանց զնարը վորոտաց համա-

մարդկային բարձր դատարաններով,
որանց յերգերում հնչեց ուսական
մեծ պրոլետարիատի հերոսական
պայքարն ու հոկտեմբերյան հաղ-
թանակը, ճնշված ժողովուրդների
ազատագրման սրագան յերգը:

Շնորհիվ խորհրդային Միության
մեջ փոքր ժողովուրդներին ցույց
տրվող բացառիկ հոգատար վերա-
բերմունքի, մեր գրականության բո-
լոր արժեքավոր գործերն անմիջա-
պես թարգմանվում են ուսուներենի և
արատարակվում ուսական հեղինա-
կավոր հրատարակչությունների կող-
մից:

Այսպիսով մեր գրականության
յուրաքանչյուր արժեքն ու նվաճումն
անմիջապես դառնում են 170 միլիո-
նանոց մեծ ժողովուրդի սեփականու-
թյունը: Մի միլիոնանոց հայ ժողո-
վրդի գրողը դառնում է 170 միլիո-
նի գրող, արժանանում է 170 միլիո-
նի ջերմ խրախուսական վերաբեր-
մունքին:

Հայաստանի հորինողային գրակա-
նությունը փոքր ժողովրդի, բայց

մեծ գաղափարների գրականությու-
ն է (բուռն ծափեր): Նա իր հիմնում
ունի այդ ժողովրդի ստեղծած բազ-
մադարյան հարուստ կուլտուրան,
վարի բոլոր լավագույն արժեքների
միակ տեղն ու ժառանգը հայ աշխա-
տավորությունն է: Նա հորինողային
Միության մեծ գրականության սր-
գանական մասն է. կազմում: Նրա
մշակները գործոն կերպով պայքա-
րում են սոցիալիստական հանրակար-
գի վերջնական հաղթանակի համար,
աշխատավոր մարդկության վերջնա-
կան ազատագրման համար: Նրանք
պայքարում են համաշխարհային
կուլտուրայի բոլոր լավագույն ար-
ժեքների պաշտպանության գիրքե-
րում: Նրանք վեր են բարձրացնում
իր հայրենիքում խորտակված Հան-
րիկ Հայնեյի արձանը (բուռն ծա-
փեր): Նրանք Ֆաշիստական խա-
րույկներէջ դուրս են կորցում մարդ-
կային առաջավոր մտքի ստեղծած
բոլոր հոյակապ արժեքները (ծա-
փեր):

Հայաստանի խորհրդային գրակա-
նությունը պայքարում է հայ ժողո-

վրդի թշնամիների դեմ, յերկրից
վտարված հայ ֆաշիստների— դաշ-
նակցականների դեմ, վորոնք միա-
ցած համաշխարհային ամենասև
ուժերին՝ կամենում են վտանգել խոր
հրդային միության, խորհրդային
Հայաստանի սոցիալիստական խա-
ղաղ աշխատանքը:

Նա պայքարում է ազգայնական,
ոտարատյաց զաղափարների դեմ:
Նա բարեկամ է, սիրում և պաշտպա-
նում է բոլոր ազգերի առաջավոր գը
րողներին ու մտավորականներին, վո
րոնք պայքարում են մարդկության
բարրության համար:

Նա առաջ է մղում իր սոցիալիս-
տական հայրենիքի բարգավաճման
մեծ զաղափարը: Նա ջերմորեն և
յեղբայրաբար ձեռք է կառկառում
այն բոլոր ազնիվ մտավորականներին
և գրողներին, վորոնք արիաբար պայ
քարում են հանուն ճշմարտության,
հանուն կուլտուրայի պաշտպանու-
թյան, պատերազմի սև ուրվականի
դեմ, ֆաշիզմի դեմ (բուռն, յերկա-
րատե ծափեր):

24184-59

Կ ՈՒԼՏՈՒՐԱՅԻ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԿՈՆԳՐԵՍԻ
ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

Զեկուցում, կարդացված 1935 թ.
հուլիսի 23-ին Ցեռևանում և ոգոս-
տոսի 1-ին կենդանականում:

I

Մ Ի Ա Յ Յ Ա Ն Զ Ա Վ Ս Ո Վ
Ը Ն Դ Դ Ե Մ Ֆ Ա Շ Ի Չ Մ Ի

Ընկերներ՝

Սրանից յերեք տարի առաջ, պրո-
լետարական մեծանուն գրող Ալեքսեյ
Մաքսիմովիչ Գորկին, - պատասխա-
նելով ամերիկյան թղթակիցներին,
ի լուր ամբողջ աշխարհի հռչակեց
իր մարտական կոչը - «Ու՛մ հետ եմ
դուք, «կուլտուրայի վարպետներ»:
Արձանագրելով կապիտալիզմի կող-
մից մարդկային առաջավոր կուլտու-
րան վոչնչացնելու բազմաթիվ փաս-
տեր, պատռելով բուրժուական հու-
մանիզմի խաբուսիկ վարադույրը,

վորի հետեւում «մարդը մարդուն զայլ ե»,—Ալեքսեյ Մաքսիմովիչ Գորկին, խիզախ ու առնական կերպով նայելով կապիտալիստական աշխարհի կուլտուրայի վարպետներին աչքերի մեջ, հարցնում էր նրանց.—

«Դուք ձեզ կարող եք համարում ծառայելու մարդկային կուլտուրային» և «պարտավոր պաշտպանելու այն բարբարոսության հասնելուց»։ Այդ շատ լավ է։ Բայց ձեր առաջ դրեք մի պարզ հարց. ի՞նչ կարող եք անել դուք այսօր և վաղն այդ կուլտուրան պաշտպանելու համար։ Սհա ախպես. հարցրեք ինքներդ ձեզ, ի՞նչ կարող եք դուք հակադրել կուլտուրան քայքայող գործադրկության փաստին, բանվոր դասակարգի սովի միջոցով քայքայմանը, մանկական պրոնկության աճմանը։ Արդյոք ձեզ համար հասկանալի՞ յե, վոր մասսաների հյուծումը նշանակում է հյուծումն այն հողի, վորի վրա աճում է կուլտուրան»։

Գունեզ փաստերով՝ մի կողմից կապիտալիստական մեռնող աշխարհի և մյուս կողմից՝ սոցիալիզմի հայրենիքի կուլտուրական վիթխարի վերելքի պատկերը դժեւուց հետո, Ալեքսեյ Մաքսիմովիչն իր այդ նույն կոչում չարունակում ե.—

«...Ժամանակն է, վոր դուք վրճուք նաև մի պարզ հարց. ո՞ւմ հետ եք դուք, «կուլտուրայի վարպետներ», կուլտուրայի սե մշակները՝ հետ՝ կյանքի նոր ձևեր ստեղծելու համար, թե՞ դուք այդ ուժի դեմ եք՝ պահպանելու անպատասխանատու գիշատիչների կասսաները, կասսաներ՝ վորոնք գլխից փտել են արդեն և չարունակում են գործել միայն ինքնրցիայով»։

Պետք է արձանագրել, վոր կապիտալիստական հարատեւող կրիդաների, Փաշիզմի գիշատիչ տիրակալության պայմաններում, Գորկու այս բողաւաւ կոչը քիչ դեր չխաղաց կապիտալիստական աշխարհի «կուլտուրայի վարպետներին» շատ և շատ ներ

կայացուցիչների կողմնորոշման և ծախսացման մեջ:

Յեւ ահա, այդ կոչի հռչակումից յերեք տարի հետո, կուլտուրայի վարպետների առաջավոր ներկայացուցիչներն անհրաժեշտ համարեցին գույմարեւ իրենց միջադպրոցին պատմական առաջին կոնգրեսը, քննելու համար կուլտուրայի պաշտպանութեան հրամայական խնդիրը:

Առաջին և անուղղակի պատասխանը, վոր տվին կոնգրեսում հավաքված 38 յերկրների կուլտուրայի վարպետները Ա. Մ. Գորկու կոչին, այդ այն էր վոր նրանք կոմունիզմի հետ, ընդդէմ մեռնող կապիտալիզմի, ընդդէմ գաղազած փաշիզմի:

Կոնգրեսում, տկարութեան պատճառով չկար Գորկին, չկար նաև Ռոմեն Ռոլանը: Սակայն նրանց անունը հաղթական դրոշակի պէս ծածանվում էր կոնգրեսի վրա, և այդ էր պատճառը, վոր կոնգրեսն իր վողջունի առաջին խանդավառ խոսքերն ուղղեց ժամանակակից դրականութեան այդ յերկու բողաշունչ վարպետներին,

կուլտուրայի պաշտպանութեան համար, Փաշիզմի դէմ մղվող պայքարի այդ յերկու խիզախ մարտիկներին:

Բուրժուական կենտրոնական մամուլը նախ փորձեց անտեսել կոնգրեսի աշխատանքները, լռել այդ մասին, ապա տեսնելով, վոր այդ անհնար է, ստիպված յեղավ խոստովանել կոնգրեսի մեծ դերն ու նշանակութեանը:

Ռեակցիոն մամուլը սկսեց ամեն կերպ վարկաբեկել կոնգրեսը և հատկապէս նրա կարկառուն դեկավարներին:

Յես չեմ ուզում ձեր ուշադրութեանը հրավիրել ռեակցիոն մամուլի զգվելի մեջբերումների վրա, վորը ձգտում էր մինչեւ անգամ անձնական վիրավորանք հասցնել կուլտուրայի մեծ վարպետներին: Ավելորդ չեմ համարում արձանագրել, վոր սպիտակ զվարդիական մամուլը («Возрождение», «Последние Новости») բնավ հետ չմնաց վարկաբեկելու խորհրդային պատգամավորութեանը, իսկ դաշնակցական «Հա-

ուաջն» իր պարտականութիւնն համարեց կաղկանձել խորհրդային Հայաստանի պատգամավորի վրա:

Հենց կոնգրեսի անունն ինքնին չափազանց հատկանշական և բնորոշ է: «Կուլտուրայի պաշտպանութեան կոմիտե»- ուրեմն կապիտալիստական աշխարհում բանն այնտեղ է հասել, ինչ որ առաջավոր, ազնիվ մտավորականներն սկսում են անհանգստանալ և լրջորեն մտածել կուլտուրայի պաշտպանութեան ու փրկութեան համար, կուլտուրայի, վորին սպառնում է Ֆաշիստական ինկվիզիցիայի բարբարոս հուրն ու արյունոտ կացինը:

Խորտակվող կապիտալիզմի «փրկութեան» միսիայով հրապարակ նետված Ֆաշիզմը գնալով ավելի սանձարձակ է դառնում: «Զարմանալի չէ, — ասում է ընկ. ՍՏՍԼԻՆԸ մեր կուսակցութեան 17-րդ համագումարում, — Վոր Ֆաշիզմը հիմա ամենից մոդային ապրանքն է բուրժուական ռազմատենչ քաղաքագետների շրջանում: Յես խոսում եմ վոչ միայն Ֆաշիզմի

մասին ընդհանրապես, այլ ամենից սուղ գերմանական տիպի Ֆաշիզմի մասին, վորը սխալ կերպով է նացիոնալ-սոցիալիզմ կոչվում, վորովհետեւ յեթե ամենամանրագնին կերպով խսկ դիտելու լինենք, նրա մեջ անհնար է հայտնաբերել սոցիալիզմի նույնիսկ մի ատոմ»:

Յեւ անավասիկ գերմանական տիպի, հիտլերյան տիպի այդ Ֆաշիզմն է, վոր վորպես բարբարոսութեան առաջամարտիկ, իր ձեռքը վերցնելով կուլտուրայի վրա արշավելու դրոշը, սկսել է լուրջ մտահոգութիւն պատճառել կուլտուրայի բոլոր ազնիվ վարպետներին: Բերլինի փողոցներում մարդկային առաջավոր մտքի բոլոր դանձերի հրկիզման ցնցող տեսարանը չէր կարող չսթափեցնել կապիտալիստական յերկրներին շատ և շատ մտավորականներին, «վորոնց աշխատանքը չարունակ պատվում էր բուրժուազիայի կենցաղը զարդարելու, հարուստների տաղտուկ կյանքը մխիթարելու շուրջը» (Գորկի): Յեւ մենք վերջին տարիներս ականատես

ենք լինում այն փաստին, թե ինչպես Փաշիստական ինկվիզիցիայի սաստկացմանը զուգընթաց, կապիտալիստական ահռելի կրիզիսի խորացման պայմաններում, ավելի և ավելի խորանում է բեկումը բուրժուական և մանր-բուրժուական մտավորականության շրջանում: Նրանք, այդ մտավորականության առաջավորները, պարզ կերպով տեսնում են թե ղեպի ո՛ւր է գնում կապիտալիստական սիստեմը, նրանք տեսնում են Փաշիզմի սև ուրվականի սպառնալի գեմը: Նրանք տեսնում են թե ինչպես հիտլերյան Գերմանիայում դարձնազուլն գրոհայինի մի կաթիլ արիական արյունը չատ ավելի թանգ է ղնահատվում քան հանճարեղ Հայնիշի գրական վողջ ժառանգությունը: Յեւ վերջապես նրանք տեսնում են «վոր Յեվրոպայում և ալիսարհի ամեն մասում գրողը, վորի համար թանգ են կուլտուրայի բազմադարյան նվաճումները և վորը տեսնում է, ինչպես կապիտալիստական բուրժուազիայի աչքում կուլտուրայի այդ նվաճումները

կորցնում են իրենց գինը և մի «գեղեցիկ» որ յուրաքանչյուր աղնիվ գրագետի գիրքը կարող է հրապարակային այրման յենթարկվել» (Գոբլի):

Նրանք, այդ բուրժուական և մանր բուրժուական մտավորականներից շատ-շատերը տեսնում են թե կապիտալիստական սիստեմի պայմաններում ինչպես է սահմանափակվում և սանձահարվում գիտությունն ու արվեստը: Սրանից մի յերկու տարի առաջ Ֆրանսիական միլիտար կայուն բաց է բաց հայտարարեց վոր «մարդիկ պետք է սանձահարեն գիտությունը: Ժամանակակից կրիզիսը, չարունակում է կայուն, մարդկային բանականության պարտությունն է: Գիտության համար յերբեմն չկա ավելի մեծ դժբախտություն, քան մեծ մարդը»:

Յեւ իսկապես, Յեվրոպայում մենք մեր աչքով տեսանք թե ինչպես մեռնող կապիտալիզմի համար մեծ մարդիկ և նրանց ստեղծած մեծ կուլտուրան արդեն ավելորդ, վտանգավոր են դառնում: Մենք տեսանք թե ինչ-

պես բուրժուական բեմերից վտարվում են մեծանուն կլասիկները, վորոնց փոխարինելու յեն գալիս ասենք «Կազինո դը Պարիի» տասնյակ և հարյուրավոր մերկ պարուհիները, վորոնք իրենց մարմինների պոռնոգրաֆիական ժեստերով գծում են բուրժուական արվեստի մայրամուտը:

Ընկերներ.

Բեռլինում յեղած կարճ ժամանակ վա ընթացքում, յես և ինձ հետ մեր պատգամավորության մի մասը, ականատես յեղանք միլիտարիզմի այն ահռելի պրոպագանդին, պատերազմի այն տենդազին պատրաստությանը, վորով ապրում ու շնչում եր Ֆաշիստական Բեռլինը: Մենք ամեն քայլափոխին տեսանք վերահաս պատերազմի մոլլի ագլիտացիան: Մենք տեսանք հիտլերյան մանուկներին և պատանիներին, ռազմական հանդերձավորման մեջ: Մենք տեսանք 10-12 տարեկան մանուկների, վորոնց կողքին կախված փոքրիկ սրերի դաստակների վրա գոթական տառերով փորագրված եր— «Արյուն և պա-

տիլ»: Մենք տեսանք բանվորական թաղամասերի մեռելային ամայությունը և բուրժուական թաղամասերի միլիտարիստական տազանսը: Մենք տեղեկացանք այն մասին՝ թե ինչպես գեղարվեստական գրականությունը մի կողմ և չարտվում: Հիտլերը քարոզում և թե յերիտասարդությունը ծարավի յե արյան ու կրակոցի, նրան հարկավոր չեն գեղարվեստական գրքերը, նրան հարկավոր չեն կլասիկները, նրան տվեք հրացան, նրան սովորեցրեք կրակել:

Ֆաշիստական բարբարոսության պատկերը լրացնելու համար եր կարծես վոր կոնգրեսում հանդես յեկավ գերմանական հեղափոխական ծրայտյալ մի գրող, վորի սև ու մեծ ակնոցները, վորի խորհրդավոր անհայտացումը կոնգրեսից՝ այն պահին, յերբ հաղարավոր ձեռներ ծափահարում եյին նրան և նրա միջոցով ընդհատակ քշված հեղափոխական գրականությունը, — կոնգրեսի անմոռանալի գերվազներից մեկն և մնում:

Նա, այդ սև ու խոշոր ակնոցներ-

րով խորհրդավոր մարդը, կոնգրեսին և նրա միջոցով ամբողջ աշխարհին պատմեց Հիտլերյան Գերմանիայի սարսափների մասին: Նա պատմեց թե ինչպես Փաշխտական վոստիկանները յեթե վորեիցե բնակարանում լսում են գրամեքենայի չըխչիկոց, անմիջապես ներս են խուժում բնակարանը, խառնում են գրամեքենայի թղթերը՝ տեսնելու համար թե ի՞նչ են տպում և ու՞մ համար: «Այսպիսի պայմաններում, — հայտարարեց սև ակնոցներով անծանոթը, — մեր կողմից գրված յուրաքանչյուր տողը, պահվող կամ ընթերցողին տրվող յուրաքանչյուր թերթիկը հանդիսանում է մեր ազատութանը և մեր կյանքին սպառնացող վտանգի աղբյուր»: «Յես չեմ կարող ավելի մանրամասն պատմել ձեզ, — շարունակում է սև ակնոցներով անծանոթը, — Հիտլերյան Գերմանիայի սարսափների մասին, այդ մասին կխոսեն այն յերեք վեպերի և 50 պատմվածքների ձեռագրերը, վորոնք մեր հակաֆաշիստա-

կան խմբակն ուղարկել ե ինձ հետ»: Հակամարդկային, դաժան պայմաններում, ընդհատակում, աճում և ամրանում է գերմանական հեղափոխական, հակաֆաշիստական զբաղանությունը: Հիտլերյան հուրն ու կացինը չեն կարող ընկճել գերմանական ժողովուրդի ազատ ապագայի համար պայքարող մարտիկների արի վոգին: Գերմանական ժողովուրդը, գերման սրբոլետարիատը և հեղափոխական մտավորականներն իրենց ծրագրյալ ներկայացուցչի միջոցով ի լուր ամբողջ աշխարհի հայտարարեցին, վոր Գերմանիան՝ դա դեռ Հիտլերը չե և գերմանական ժողովրդի Բսկական դեմքը այն չե, ինչ վարցույց է տալիս ֆաշիստական մամուլը»:

Ընկերներ՝

Գերմանիան յեղել է փրկսոփայության, պրեզիայի և դահիճների յերկիր: Ներկայումս այնտեղ իշխում են դահիճներն ու դահճային «փրկսոփայությունը»: Այնտեղ կացինը հանդիսանում է «կուլտուրայի» վեր-

ջին խոսքը: Սակայն գերմանական
ժողովուրդը, գերմանական մարտա-
կան պրոլետարիատը յերկար չի կա-
րող հանդուրժել կացնի և սև սվաս-
տիկայի տիրապետութիւնը: Այդ
տիրապետութեան դեմ ուղղված պայ-
քարում, գերմանական ժողովուրդի
հետ եւ ամբողջ աշխարհի աշխատա-
վոր մասսաների առաջավոր մտաւո-
րականութեան սերն ու համակրանքը:

Ահա վասիկ այսպիսի պայմաննե-
րում, միանգամայն պարզ եւ թե ին-
չու կոնգրեսի բոլոր պատգամավորնե-
րը, չնայած իրենց քաղաքական հա-
մոզմունքի տարբերութեան, սկսած
կաթոլիկ գրող Բենդայից մինչև սև
ակնոցավոր այն պատվիրակը, ի-
րենց նողկանքի ու առելութեան խոս-
քըն ուղղեցին Փաշիստների դեմ. հա-
կավոր Անդրե Ժիդը, ի լուր ամբողջ
աշխարհի հայտարարեց, թե. — «կու-
տուրայի թշնամիները հանդիսանում
են հիտլերյան Փաշիստները և իմ
երկրի նացիոնալիստները:

Իսկ գերմանական հռչակավոր գը-
րող Հենրիխ Մաննը, վորին կոնգը-

րեսն ընդունեց փոթորկալից ուժ-
ցիւններով, — խոսելով գերմանական
Փաշիստների մասին՝ հայտարարեց՝
«Այդ մարդիկ պայքարում են այն
ամենի դեմ՝ ինչ հանդիսանում է
մարդկային մտքի լավագույն արժե-
քը՝ ստեղծված վերջին շրջանում:
Նրանք ցանկանում են տապալել և
վոչնչացնել մարքսիզմը, սակայն
մարքսիզմը անմեքսնալի յե հիմար-
ների համար և մոտ է այն ժամանա-
կը, յերբ մարքսիզմը կը տապալի
հիմարների տիրապետութիւնը»:
«Գերմանիայում, — չարունակում է
Հ. Մաննը, — համաշխարհային անուն
ունեցող գիտնականները վոնդվում
են պաշտոնից և նրանց գրքերն այր-
վում են, իսկ նրանց տեղ նստեցը-
նում են տկարամիտ, անգրագետ չի-
նովնիկներ՝ Փաշիստական ապարա-
տից»:

Յերկու փաստ չափազանց հատկա-
նշական ե ցույց տալու Փաշիստա-
կան Գերմանիայի դիրքը հանդեպ
կոնգրեսը: Նախ վոր կոնգրեսի 23
գերմանացի պատգամավորներից և

վոչ մեկը լեգալ կերպով կոնգրես
չէր յեկել Գերմանիայից: Նրանք
կամ եմիգրացիայի մեջ գտնվող գը-
րոզներ եյին և կամ թե յեկել եյին
ծպտյալ և անլեգալ կերպով: Յեր-
կրորդ փաստն այն է, վոր գերմա-
նական մամուլը կոնգրեսի վողջ ըն-
թացքում և վոչ մի տող չգրեց կոն-
գրեսի մասին: Այդ ինքնին ցույց է
տալիս թե կոնգրեսում վորքան ու-
ժեղ էր հակաֆաշիստական պայքարի
միացյալ ճակատը և թե վորքան
եյին վախենում գերմանական ֆա-
շիստներն այդ ճակատից:

Այսպիսով կոնգրեսի առաջին և
հիմնական արդյունքն այն է, վոր
նա կարողացավ մարդկային առաջա-
վոր մտքի բոլոր լավագույնն ցերկա-
յացուցիչներին, կուլտուրայի վար-
պետներին կազմակերպված կերպով
դուրս բերել մարդկության բարորո-
քյանն ու կուլտուրային սպառնացող
ֆաշիզմի դեմ:

Ընկերներ.

Խոսելով ֆաշիզմի մասին, յես չեմ

կարող մի քանի խոսքով կանգ չառ-
նել հայ ֆաշիստների վրա: Նրանք,
հիտլերյան գաղափարների այդ նա-
խակարապետները, միշտ ել յեղել
են համաշխարհային ռեակցիայի ա-
մենասե ուժերի առաջին շարքերում:
Բավական էր, վոր Գերմանիայում
հաղթանակեր ցեղաբանական ֆա-
շիզմը, վորպեսզի նրանք Բեռլինի
դռների առաջ խաղացնեյին իրենց
հավատարիմ պոչը, վորպեսզի նը-
րանք իսկույն հրապարակ գային
կազմակերպելու իրենց «ցեղակրոն-
ների շարժումը» հիտլերյան վերջին
մոդայով, աքաղաղային «սպարա-
պետ» Նեդեհի «տեսական» ձեռնե-
րով և նրա ընդհանուր ղեկա-
վարությամբ:

Հիտլերյան Գերմանիան նույնպես
չուչացավ նկատելու, վոր հանձին
դաշնակների նա ունի իր հավատա-
րիմ պնակալեզները, վորոնց մի քա-
նի կտոր վոսկոր չպրտելով և նը-
րանց «արիական ծագումը» մեծա-
րելով, կարելի կլինի հարկավոր դեպ
քում Թնդանոթի համար եժան միս

հայթայթել՝ ի հաշիվ հայ ժողովուրդի, վորը բարեբախտաբար արդեն շատ լավ ծանոթ է հայ ֆաշիստների վոնրապարտ գործունեությանը:

Գերմանական և հայկական ֆաշիզմի միացյալ դործունեությունը ներկա ետապում նպատում է այսպես կոչված «Հայ գերմանական ընկերությունը» Բեռլինում, վոր վերջերս հրապարակ է հանել մի ժողովածու՝ «Հայություն - արիականություն» վերնագրով: Այդ ժողովածուն, վորն աշխատասիրել են դաշնակ «դոկտոր» Արտ. Արեղյանը, քարոզիչ Լիցեն-ցիանտ Բլինկերը, դոկտոր Ֆոն-Լե-երսը և բազմաթիվ ուրիշներ, — հետապնդում է հետևյալ նպատակները, —

ա) Ապացուցել, վոր հայերն արիական ծագում ունեն և հետևաբար պետք է ընթանան «արիականության պաշտպանություն» այն դրույի ներքո, վորի կրողն է հանդիսանում Ադոլֆ Հիտլերը: բ) Ինչպես դրում է դոկտ. Ֆոն Լեերսը, ապացուցել, վոր «հայ ժողովուրդի վողբերգու-

թյունը հետևանք է նրա արիական ծագմանը» և հետևաբար նա այդ վողբերգության վրեժը պետք է լուծի համախմբվելով Հիտլերի արեական բանակի շարքերում: Յերրորդ խիստ կարևոր նպատակը ձեվակերպում է պրոֆեսոր Շեֆֆերը: Իր՝ «Արեմտյան քաղաքակիրթ աշխարհը և հայերը» հոդվածում, Փաշիստ պրոֆեսորն արձանագրում է, վոր «Հայ դադթաշխարհը պետք է պահպանի իրեն. այդ բանն անհրաժեշտ է յերկու պատճառով, ա) վորովհետև հայ ժողովուրդի պատմությունն ինքնին վկայում է իր անխախտ կենսունակությունը. բ) վորովհետև հայ ժողովուրդի առջև դրված կան դեռ այնպիսի խնդիրներ, վոր ապագային պիտի լուծվեն, յեթե անգամ նա (հայ ժողովուրդը. Ա.) այդ ամենը այսոր մինչև իսկ չի տեսնում իր աչքերով»:

Ինչպես տեսնում եք, ընկերներ, հիտլերյան պրոֆեսորը հայ ժողովուրդի առաջ «հեռանկարներ» է բացում և հորդոր կարդում պահպանե

լու հայ դադթաշխարհի միասնությունը, վորպէս թնդանութային ամենաեթան միս ոգտադործելու հիւլերյան հակախորհրդային արկածախնդրությունների համար:

Սակայն մի ուրիշ ավելի հատկանշական փաստ: Վերջերս հայ ֆաշիստների պարագլուխներից Սիմոն Վրացյանը Մարտելում, հանդես յեկած իր մի ղեկուցման մեջ այն միտքն է հայտնում, վոր Ֆրանս-խորհրդային համաձայնությունից ամենից շատ տուժեց հայ ժողովուրդը, վորովհետև այդ համաձայնության շրջանիսկ պատերազմը կարող է հետաձգվել, հետևաբար և կհետաձգվի հայ ժողովուրդի «փրկությունը»:

Ահալասիկ, ընկերներ, տեսեք թե վորքան է լիտիացել հայ ֆաշիստների կուսակցությունը, վոր նոր պատերազմ է յերազում հայ ժողովուրդի դաշնակցական «փրկության» համար: Կարծեք թե նախորդ իմպերիալիստական պատերազմում, այդ նույն դաշնակցության վոճրադործադաքականության շնորհիվ մի մի-

լիոն հայության վոճնացումը դեռ բավական չէր հագեցնելու դաշնակների արյունոտ ախորժակը և ներկայումս նրանք, այդ դիշատիչ ցինները կոնչում են նոր պատերազմի, նոր արյունահեղության մասին:

Սակայն զուր են փորձում դաշնակները մոլորեցնել արտասահմանի հայ աշխատավորությանը: Փարիզում յեղած ժամանակամիջոցում յես չփում ունեցա Ֆրանսահայ աշխատավորության լայն դանդաժներէ և մտավորականության այլ և այլ ներկայացուցիչների հետ և ականատես յեղա այն բուռն ատելությանը, վոր կա նրանց չրժանում հանդեպ հայ ֆաշիստների կուսակցության: Յես տեսա նաև այն մեծ, անսահման սերը, այն բուռն խանդավառությունը, վոր կա դեպի խորհրդային Հայաստանը, դեպի նրա սոցիալիստական շինարարության հոյակապ վերելքը, դեպի նրա կուլտուրան ու գրականությունը: Պիտի արձանագործել, վոր չափազանց մեծ հետաքրքրություն կա դեպի խորհ. Հայաս-

տանը նաև Փրանսիական զորոյների
և մտավորականների կողմից: Այդ
հետաքրքրությունն առանձնապէս
ստեղծված է այլ և այլ ժամանակ-
ներում մեր յերկիրն այցելած այն-
պիսի նշանավոր զորոյների կողմից,
վորպիսիքն են Համրի Բարբյուսը,
Ժան-Րիշար Բլոկը, Լեոն Մուսիմս-
կը և ուրիշներ:

Յես գիտեմ, ընկերներ'ը, խոսելով
Փրանսահայ մտավորականության
մասին, ձեզ բոլորիդ ամենից շատ կը
հետաքրքրի տեղեկանալ թե ի՞նչ է
անում մեր խոշորագույն բանա-
ստեղծ Ավետիք Իսախանյանը: Փա-
րիզում Իսահակյանին յես հանդիպե-
ցի բազմաթիվ առիթներով: Յես
նրան գտա չափազանց առույգ, կեն
սախինդ տրամադրությամբ: Ինչպէս
արտասահմանում յեղած վերջին տա-
րիների ընթացքում, նույնպէս և
ներկայումս, նա ազնվորեն կանգնած
է խորհրդային Հայաստանի բարե-
կամների և պաշտպանների առաջին
շարքերում: Նա ակտիվորեն պայքա-
րում է խորհ. Հայաստանի բոլոր

թշնամիների և առաջին հերթին
գաղնակցության դեմ: Նա պատրաստ
վում է մշտապէս վերադառնալ
Խորհրդային Հայաստան և նվիրվել
յերկրի սոցիալիստական շինարարու-
թյան մեծ գործին: Կարող եմ ձեզ
տեղեկացնել, վոր ամենից շատ 2-3
ամսից հետո, մենք առիթ կունե-
նանք մեր մեծագույն բանաստեղծին
ու ազնիվ քաղաքացուն վողջունել
Խորհրդային Հայաստանի հողի վը-
րա:

II

ԿՈՒՆՏՈՒՐԱՅԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ

ՄԻԱԿ ՈՐՐԱՆԸ

Ընկերներ'ը.

Կոնգրեսի քննարկման առարկա
յեղող կարևոր հարցերից մեկն եր
կուլտուրայի ժառանգության խնդի-
րը: Այս հարցի առթիվ խոսեցին ան
զլիական զրոյ Ֆորստերը, Փրան-
սիական զրոյ Բենդան, գերմանա-
կան զրոյ Եգոն Երվին Կիշը: Սա-

կայն այս հարցերի առթիվ տրված
ամենալուրջ և բովանդակալից զե-
կուցումը հանդիսացավ խորհրդային
սպառազամալոր ընկ. Լուսպալի ղեկու-
ցումը:

«Խուրժուռաղիան կորցրել է կու-
տուրական ժառանգության իրա-
վունքը,— հայտարարեց Լուս-
պալը.— նա անարժան է դրան:
Նրա միակ ժառանգորդը, ըստ
սպառազամական իրավունքի՝ հանդի-
սանում է նոր կուլտուրայի ըս-
տեղծողը՝ բանվոր դասակարգը»:

Յեւ խկապես, այն պահին, յերբ
կապիտալիզմը խարույկ է հանում
անցյալի կուլտուրայի լավագույն
արժեքները, յերբ բեմերից ցած են
իջեցվում մեծանուն կլասիկները,
յերբ՝ ինչպես հայտարարեց Նգոն
Նրվին կիշը— «Ֆաշիզմը գրականու-
թյունը հրում է դեպի այլասերման
գիրկը», յերբ «սոստիկանական զե-
ղին վեպը, առավել կամ նյաղ ան-
էկզոպոտոգրաֆիան ամբիշի և ամի-
լի քաղաքացիության իրավունքներ
են ձեռք բերում»,— այսպիսի պայ-

մաններում եւ ի՞նչ խոսք կարող է
լինել բուրժուազիայի կողմից կու-
տուրական արժեքները պահպանելու
և ժառանգելու մասին: Սյդ է պատ-
ճառը, վոր ընկեր Լուսպալի միանգա-
մայն ուշադրով և պատմականորեն
ճշմարիտ դրույթին միացան կոնգ-
րեսի այլ և այլ յերկրներին բաղմա-
թիվ պատգամավորները: Փրանսիա-
կան նշանավոր դրող և «Ռոպ» ժու-
նալի խմբագիր Ժան Գեեմոն խոսելով
կուլտուրական ժառանգության մա-
սին է միջի այլոց հայտարարեց.—

«ԽՍՀՄ-ն վոչ միայն նոր կու-
տուրա՝ յե ստեղծում, այլ և
մարդկության սպառմության բո-
վանդակ ժառանգն է հանդիսա-
նում:

Մորհրդային կուլտուրայի ա-
ռանձնահատկությունն այն է,—
չարունակում է Գեեմոն,— վոր
նրա դործիչները վոչ միայն
կուլտուրայի մասնագետներ՝
գրողներ և գիտնականներ են,
այլ և բանվորներ, տեխնիկներ,
բնակչության այն հսկայական

մասսաները, վորոնք կապիտա-
լիստական պայմաններում ապ-
րում են հարկադրական տգիտու-
թյան մեջ»:

Նույն հարցի մասին հանդես գա-
լով Ֆրանսիական սիմբոլիկ գրական-
նության նախահայր Դյու ժերդանը
հայտարարեց,—

«Խուրժուղիան փչացրել է
իր կուլտուրական ժառանգու-
թյունը: Նրա դրականությունը
և դպրոցները դաստիարակում
են մանր, ինքնասիրահար բուր-
ժուայի տիպ: Միմիայն խորի-
դային Միությունը կարողացավ
ազատագրել քնակչության մաս-
սաները տգիտությունից և կա-
րողացավ նրանց համար ճանա-
պարհ հարթել դեպի կուլտու-
րան: Միմիայն ԽՍՀՄ-ն կարող
է իրավամբ իրեն համարել ան-
ցյալ կուլտուրական հարստու-
թյունների իսկական ժառանգը»:

Սակայն ԽՍՀՄ-ն Վոչ միայն հան-
դիսանում է անցյալի կուլտուրա-
կան բոլոր լավագույն արժեքների

որինական ժառանգը, նա Վոչ միայն
հանդիսանում է այդ կուլտուրայի
ճշմարիտ մեկնաբանողն ու մասսա-
յականացնողը, —այլև նա հանդիսա-
նում է նոր կուլտուրայի ստեղծ-
ման միակ որրանը, մի կուլտուրա-
յի, վորն իր հիմքում ունի անցյա-
լի լավագույն արժեքների արադի-
ցիաներ, մի կուլտուրայի, վորը տո-
գորված ու ամբողջովին համակված
է կոմունիզմի վոգով, ՄՍՐՔՍԻ,
ԵՆԳԵԼՍԻ, ԼԵՆԻՆԻ, ՍՏՍԼԻՆԻ մեծ
ուսմունքի վոգով, մի կուլտուրայի,
վորը պայքարում է մարդու ձեռքով
մարդուն շահագործելու դեմ, վորը
պայքարում է ախատավոր համայն
մարդկության սոցիալական, յերջա-
նիկ ապագայի համար:

Յեվ կոնգրեսի բաղմաթիվ ու բազ
մազգի պատգամավորները միաբե-
րան արձանագրում էին պատմական
այն ճշմարիտ փաստը, վոր միայն
և միմիայն կոմունիզմը կարող է փըլ-
կել մարդկային կուլտուրայի լավա-
գույն արժեքները: Այսպես որինակ
հոլանդական գրող ժեֆ Լատուն իր

յելույթում արձանագրեց, վոր—
«Կամուհիգմը և կույտուրան իրարից
անբաժանելի յեն, ինչպես ֆաշիշիքը
բարբարոսությունից և պատերազ-
մից»:

Աշխարհի մեկ վեցերորդ մասում
հերոսաբար սոցիալիզմ կառուցող
պրոլետարիատը վոչ միայն կերտում
է իր մեծ, համամարդկային բարձր
գաղափարների կուլտուրան, այլ և
խթան է հանդիսանում, ուժ ու կո-
րով է ներշնչում կապիտալիստական
յերկրներին հեղափոխական գրողնե-
րին: Այս մասին պերճախոս կերպով
հայտարարեց դանիական նշանավոր
գրողուհի Կարին Միխանիսը,—

«Խորհրդային Միությունը,—
ասաց նա, — համաշխարհային
նոր կուլտուրայի իսկական հայ
րենիքը, յեվրոպական գրական-
նության և գիտության լավա-
գուն մշակներին տալիս է հա-
վատք, ուժ և յեռանդ, այն պայ-
քարում, վոր մղում են նրանք
ամբողջ աշխարհին սպառնացող

Փաշիստական բարբարոսության
դեմ»:

Այս ամենից հետո միանգամայն
պարզ է, ընկերներ'ը, թե ինչպիսի
մեծ, անհուն սիրով կոնգրեսի հա-
մարյա բոլոր պատգամավորներին
հայացքներն ուղղված եյին դեպի
մեր Խորհրդային հայրենիքը, դեպի
համայն աշխարհի պրոլետարիատի
կարմիր մայրաքաղաքը, նոր մտքի,
նոր պատմության ստեղծագործման
հրաբորբոք ոջախը, դեպի մեր ան-
խորտակելի միջնաբերդը, ուր հա-
վետ հանգչում է մարդկության մե-
ծագունյն առաջնորդի աճյունը և ուր
բարձրացած նրա հանճարեղ հաջոր-
դի պողպատե ձեռքը նոր կուլտուրա
յի, նոր պատմության ուղին է դը-
ծում:

Այս ամենից հետո միանգամայն
հասկանալի յե այն բացառիկ հետա-
քրքրության միջնորոտը, վորով չըր-
ջապատված եր Խորհրդային պատ-
գամավորությունը: Նրան ունեկն-
դրում եյին լարված, բացառիկ ու-
շագրություններ: Նրան ընդունում ե-

յին ինչ վոր առանձնահատուկ հարգանքով, կարծես թե խոսողները վոչ թե սովորական մարդիկ էյին, սովորական գրողներ, այլ ինչ վոր մարգարեներ, վորոնց բերանով խոսում էր սրբազան ճամարտությունը, մարդկության յերջանիկ ապագայի ճշգրիտ ուղենշումը:

Այս պայմաններումն էր ահա, վոր կոմունիզմի և նրա հայրենիքի դեմ վարկաբեկիչ յելույթի փորձ անող մի զույգ տրոցկիստներն արժանացան ընդհանուրի հակահարվածին ու նողկանքին:

Ի պատասխան պարոնայք տրոցկիստների հակախորհրդային զրպարտությունների, կոնդրեսի բազմաթիվ պատվիրակների հետ միասին յելույթ ունեցավ նաև Անդրե Ժիդը, վորն ի հեճուկս տրոցկիստների ի միջի ալլոց հայտարարեց, — «Թող խորհրդային Միությունն իմանա, վոր մեր վստահությունը դեպի նա աներեր է, և վոր այդ վստահությունը հանդիսանում է դեպի նա (խորհրդային Միությունը. Ա.) ու-

նեցած մեր սիրո արտահայտությունը»:

Կոնդրեսում կարմիր գծով ընդգծվեց այն հանգամանքը, վոր Կուլտուրայի պաշտպանության և զարգացման միակ ուրանը սոցիալիզմի հայրենիքն է, Խորհրդային Միությունը: Յեւ ինչպես հայտարարեց պատգամավորներից մեկը, — «Կոնդրեսում տեղի ունեցավ ԽՍՀՄ-ի վերջնական դը-յուրե ճանաչումը կուլտուրայի ասպարեզում»: Բոլոր նրանք, ովքեր փորձ կանեն հարձակվել Խորհրդային Միության վրա, նրանք դրանով հարձակվում են մարդկային վոդ կուլտուրայի վրա:

Ահա, ընկերներ, կուլտուրայի պաշտպանության կոնդրեսի յերկրող կարևորագույն արդյունքն ու արժեքը:

III

ՊՐՈԼԵՏԱՐԱԿԱՆ ՀՈՒՄԱՆԻԶՄԻ ՀԱՂԹԱԿԱՆ ԴՐՍՇԸ

Ընկերներ՝

Կոնգրեսի մյուս կարևորագույն հարցերից եյին հումանիզմի և անհատի ու հասարակության փոխհարաբերության հարցերը:

Իմ զեկուցման հատկապես առաջին մասում բերված փաստերից հետո ել ի՞նչ խոսք կարող ե լինել բուրժուական հումանիզմի մասին: Դերմանիայում, վերպես պատժի «նուրբ» միջոց, ղեկընտով ընդունվում ե կացինը և դեռ բուրժուական չաղակըբատները խոսում են հումանիզմի մասին: Յեյլոն կղզում, կապիտալիստական պլանտացիաներում, քաղցի, ստրկության և համաճարակի ճիրաններում մեռնում են հարյուրավոր և հազարավոր մարդիկ և դեռ չաղակրատում են հումանիզմի մասին, ելեկտրական թիկնաթուղի վրա, լինչահարման սարսափներում մեռնում

են գունամորթ ստրուկների և հեղափոխական մարտիկների բազմություններ և դեռ մարդիկ խոսում են հումանիզմի մասին: Կապիտալիստական հանրակարգի պայմաններում մարդկային արժանապատվությունը ցեխի յե հավասարվում և դեռ մարդիկ բուրժուական հումանիզմի մշուշով են պատսպարում իրենց տեսողությունը, վորպեսզի ականատես չլինեն այնպիսի ցնցող փաստերի, յերբ անգործ և մեծանուն պրոֆեսորները մուրացկանություն են անում, յերբ տաղանդավոր անգործ նկարիչները, հենց մեր, կոնգրեսի պատգամավորներին աչքի առաջ, Փարիզի կաֆեներում պոռնիկատան տոմսեր եյին վաճառում, այդ ստոր պաշտոնի համար ստանալով վաճառված տոմսերի արժեքի 10%-ը, յերբ Փարիզի մետրոն կտրում ե գործազուրկ բանվորների կյանքի և հույսի վերջին թելը: Բուրժուական հումանիզմի «յերջանիկ» Ամուրը վաղուց ի վեր զառամել և հաշմանդամ ե դարձել: Տիրականորեն հրապարակ ե իջել պրոլետարա-

կան հումանիզմը, վորի հաղթական
դրոշը ծածանւում եր կուրտուրայի
պաշտպանության միջազգային կոնգ
րեսում :

«Խորհրդային հումանիզմը,—
գրում ե «Պրավդան» իր խմբագրա
կանում,— անունից ազատ վոչինչ
ընդհանուր չունի բուրժուազիայի
պատմական հումանիզմի հետ : Իս
կական հումանիզմը՝ դա պրոլետա-
րական հումանիզմն ե» :

Իսկ Ալեքսեյ Մաքսիմովիչ Գորկին
կոնգրեսին ուղղած իր հեռագիր-վոդ-
ջունի մեջ արձանագրում ե, վոր—
«Աշխարհում միայն մի դասակարգ
կա, վորը կարողանում ե հասկանալ
և գգալ հումանիզմի համաշխարհա-
յին, համամարդկային նշանակա-
թյունը, այդ դասակարգը — պրոլե-
տարիան ե» :

Խոսելով մարդկային իրավունքի և
ազատության մասին՝ իր հայրենի-
քում,— անգլիական սահմանադրա-
կան բուրժուա գրող Ֆորստերը
հայտարարեց կոնգրեսում,—

«Ազատությունն այնտեղ սպի-

տակ և հարուստ մարդկանց արտո-
նությունն ե : Այն գործազուրկը,
վորն ապրում ե չքավորության
մեջ, չի իմանում թե ինչ ե անգ-
լիական «ազատությունը» : Հնդիկ-
ներն անգլիացիներին հետ համահա-
վասար ազատություն չեն վայե-
լում» :

Սպիտակ ցեղի կողմից դուսամորթ
ցեղերի ստրկացման և շահագործման
մասին կան բազմաթիւ և բազմապի-
սի փաստեր : Գերմանական Ֆաշիզ-
մի տեսաբաններից Շպեյերերն իր՝
«Մարդն և տեխնիկան» գրքում կը-
տամբում ե յեւրոպացիներին այն բա-
նում, թե նրանք 19-րդ դարում ա-
մենամեծ սխալը դործեցին «գոլենավոր
ցեղերին» տալով իրենց գիտությունը
և տեխնիկան, վորովհետև այդ բա-
նը սկսում ե խանդարել նրանց ալե-
լի վայրադ ձևերով շահագործմանը :

«Դարերի ընթացքում ժանտախտը
նորմալ յերևույթ եր,— գրում ե Ա.
Մ. Գորկին իր հոգվածներից մե-
կում,— բայց ժանտախտը գրեթե ան
հետացաւ և հիմա յերկրի վրա նրա

դերը կատարում ե բուրժուազիան՝ նա թունավորում ե ամբողջ գունա-վոր մարդկութիւնը՝ սրսկելով նրա մեջ խորին ատեւութիւն և արհա-մարհանք դեպի ամբողջ սպիտակ ցե-ղը»:

Այս Փոնի վրա միանգամայն պարզ ե, թե վորքան պայծառ, վոր քան հաղթական ե ծածանում խոր-հրդային հումանիզմի գրողը, վորը մենք հպարտորեն բարձրացնում ենք ամբողջ աշխարհի վրա: Այս Փոնի վրա ե, վոր կրկնակի, յեռակի արժեք ե ստանում ստալինյան հոգատարու-թիւնը դեպի մարդը, դեպի նրա քարգացումն ու աճը, դեպի նրա կուլտուրականացումը: Միանգա-այն իրավացի յեր Փրանսիացի գրող Գեեմոն, յերը իր յելութիւն հայ-սարարեց թե, - «Մարդկության ար-ժանապատւության զգացումն արտու սովոր բարձրության վրա յե դրված խորհրդային Միության միջ»:

Ընկերներ,

Հումանիզմի հարցի հետ հարակց-

վում ե անհատի և հասարակության փոխհարաբերության հարցը:

Այն պահին, յերը կապիտալիստական հասարակության մեջ անհատի ընդունակութիւններն ու հնարա-յորութիւնները կրնակելու են ար-վում, յերը գրողը հասնում ե մինչև ճաշարանի մատուցողի աստիճանին, յերը տաղանդավոր ջութակահարը յերգով մուրացկանութիւն ե ա-նում, յերը բաղմաթիւ գործազուրկ մտավորականներ ինքնասպանու-թյամբ են փակում իրենց կյանքի դառն հաշիվները կապիտալիստա-կան աշխարհի հետ, յերը բուրժուա-կան հասարակութիւնը դաժան գե-րեզմանափոր ե դառնում անհատի համար, - այդ պայմաններում ահա, սոցիալիզմի հայրենիքում, կոմու-նիստական հասարակության մեջ անհատը ստանում ե բազմակողմանի զարգանալու բոլոր հնարավորու-թիւնները: Յեթե բուրժուական հա-սարակության մեջ տաղանդավոր անհատը գրողը կամ գիտնականը դառնում ե սևագործ, մատուցող,

կամ մուրացկան, ապա մեզ մոտ,
կոմունիստական հասարակության
մեջ, կոշեկ մաքրողը ղառնում է
մեծանուն գիտնական, սեւագործ բան
վորը՝ դերասան, բատրակը՝ գրող,
խոհարարուհին, ճարտարապետուհին,
և այլն և այլն: Ահա թե վորն է ան-
հատի և հասարակության փոխա-
րաբերությունը կապիտալիզմի և կո-
մունիզմի աշխարհում:

Արձանադրված և ապացուցված է
այն հանգամանքը, վոր անհատը կա-
րող է բազմակողմանիորեն դարգանալ
միայն և միմիայն կոլեկտիվի հետ
միասին: Մենք ունենք այդ հրաշալի,
յես կասեյի հրաշագործ կոլեկտիվը,
վորից ընդմիջադրելված է կապիտա-
լիստական հասարակության մեջ ապ-
րող անհատը:

Այսպիսով ընկերներ, կոնդրեսի
մյուս կարեոր արդյունքն այն յեղամ,
վոր մի անգամ ևս արձանադրվեց
այն փաստը, վոր բուրժուական հու-
մանիզմը դարձել է արդեն դատարկ
փրագ, վոր համամարդկային բարձր

գաղափարների միակ կրողը պրոլետա-
րական հումանիզմն է, վորին է պատ-
կանում ներկան և ապագան: Մյուս
կողմից արձանագրվեց, վոր կապի-
տալիստական հասարակությունը բու-
ցարձակորեն արգելակում է անհատի
գարգացման ամեն մի հնարավորու-
թյուն, այն ինչ մեզ մոտ կոմունիս-
տական հասարակությունն ստեղծել
է անհատի քաղմակողմանի գարգաց-
ման բոլոր հնարավորությունները:

Այս հարցում ևս, ինչպես նախըն-
թաց բոլոր հարցերում, կապիտալիս-
տական սիստեմը ֆիսակոյի հան-
դիպեց:

VI

ԼԵՆԻՆՅԱՆ - ՍՏԱԼԻՆՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀՁՈՐ ՑՈՒՅՑԸ

Ընկերներ,

Կոնդրեսի հիմնական հարցերից մե-
կըն էր «ազդեցություն և կուլտուրա»
հարցը, վորի մասին բովանդակալից
չեկուցումով հանդես յեկավ Հանրի
Բարբյուսը:

Այն պահին յերբ կապիտալիստական սխառեմի պայմաններում տիրապետված ազգութիւնները, կորցնում են անգամ իրենց ֆիզիկական գոյության իրավունքը: Եւ ի՞նչ խոսք կարող ե լինել նրանց կուլտուրայի մասին: Յերբ Գերմանիայում վոչ արիական ծագում ունեցողներին սպառնում ե Հիտլերի կողմից դեկրետացում ֆիզիկական ջարդը, յերբ Յրանսիայում ե բողոքական աշխարհային կրօններում գործարաններից, կուլտուրական հիմնարկներից, բոլոր տեղերից դուրս ես չպարտւում ե սովամահության գիրկը նետւում բոլոր այլազգիները՝ բացի Փրանսիացիներից, այս պայմաններում եւ ի՞նչ խոսք կարող ե լինել փոքր ժողովուրդների ազգային կուլտուրայի մասին: Բուրժուական ազգայնականութեանը վտնահարում, վոչնչացում ե ազգային կուլտուրայի յարաբանջուր սաղմը: Նա, բուրժուական ազգայնականութեանը տենդագին կերպով պատրաստւում ե թունավոր գազերի ե արյան մեջ խեղդելու վոչ միայն ազ-

գային կուլտուրաները, այլե այն ըստեղծող ազգերը:

Ահա թե ինչու միանգամայն իրավացի յեր Հանրի Բարբյուսը, յերբ իր զեկուցման մեջ արձանագրեց,—

«... Նայեցեք սակայն մյուս յեր կերը. այդ աշխարհի մեկ վեցերորդ մասն ե. նրա սոցիալական վերածնունդը տեղի ունեցավ նացիոնալիզմին հակադրվող արժեքների նշանաբանի յոակ: Այդ յերկրում հռչակվեց մարդկության արժեքը, նրա աշխատանքը: Մենք այնտեղ տեսնում ենք բոլոր ազգային կուլտուրաների տոնն ու հաղթանակը»:

Միանգամայն պարզ ե, ընկերներ, թե այս Փոնի վրա, վորքան հուժկու պիտի հնչեր Մորհորդային Միության ազգային կուլտուրաների հոյակապ նվաճումների հանրագումարը, վորն արին Ուկրայնայի, Բելոռուսիայի, վրաստանի, Հայաստանի ե Միջին Ասիայի պատգամավորները: Նրանց ձայնը հնչեց վորպես յերբեմնի տիրապետված ե համեմա

տաքար փոքր ժողովուրդների ազատութեան և ազգային կուտուրայի հաղթանակի հզոր յերդ: Նրանց յելութենքը Լենինյան-Ստալինյան ազգային քաղաքականութեան հաղթանակների վիթխարի ցույցի վերածվեցին: Միայն այդ հանճարեղ քաղաքականութեան շնորհիվ էր, Վոր փոքրիկ Հայաստանը հավասար իրավունքով մտավ կուտուրայի պաշտպանութեան միջազգային կոնգրես, քննարկելու համաշխարհային պատմական նշանակություն ունեցող խնդիրներ: Միայն այդ քաղաքականութեան շնորհիվ էր, Վոր կոնգրեսում, համաշխարհային մեծահանճար կուսիկների հետ մեկտեղ հարստութեամբ հնչեցին Տարա Շեչենկոյի, Դոքա Ռուսթավելու, Հովհաննես Թումանյանի, Հակոբ Պարոնյանի հանճարեղ անունները:

Կոնգրեսում ունեցած իմ յելութեամբ յետի միջի ալոց հայտարարեցի, — «Հայաստանի խորհրդային գրականությունը փոքր ժողովրդի,

բայց մեծ գաղափարների գրականությունն է»:

Ընկերներ, այդ մեծ գաղափարները մեր գրականությամբ տվեց Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը, լենինյան-ստալինյան ազգային քաղաքականությունը, այդ քաղաքականության շնորհիվ յարձրացավ մեր ձեռք ազգային, բովանդակությամբ սոցիալիստական գրականության ու կուտուրայի ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՍԻՆ ԿԸՇԻՌՆ ՈՒ ԱՐԺԵՔԸ: Այդ քաղաքականության շնորհիվ մեր գրականությունը և կուտուրան ստացան անելու և զարգանալու պետականորեն ապահովված ու պաշտպանված բոլոր հնարավորությունները:

Ահա քե ինչու, մեմ, Խորհրդային Հայաստանի գյուղերս ու արվեստագետներս վոչ միայն մեր ցրիչըն ու միտքը, այլև մեր արյունն ենք տրամադրել պաշտպանելու համար Հոկտեմբերյան հեղափոխության, լենինյան-ստալինյան ազգային քաղաքականության բոլոր նվա-

նումները: Յեղ քշոր նրանք, ովքեր փորձ կանեն խանգարել կամ կանցնել այդ նվաճումները, նրանք կարժանանան մեր կազմակերպված միասնական ջանքերից հակահարվածին:

Ընկերներ, այսպիսով կոնգրեսի մյուս կարևոր արդյունքն ու նվաճումն այդ՝ լեհիկյան-ստալինյան ազգային ֆաշիականության հզոր դեմոնստրացիան էր:

Ընկերներ,

Խիստ մեծ են կոնգրեսի նվաճումները նաև կազմակերպչական հարցի ասպարիզում: Ինչպես գիտեք, կոնգրեսը հիմնադրեց դրոշմերի միջազգային ասոցիացիա, չափազանց հեղինակավոր նախագահություն, ուր մտնում են այնպիսի անուններ, վոր պիտի են— Մաքսիմ Գորկի, Ռումեն Ռալլան, Անդրե Ժիդ, Հանրի Բարբյուս, Հենրիխ Մանն, Թոմաս Մանն, Բեքնադ Շոու, Ֆրանսուա Միգելեր Լուիս, և ուրիշներ:

Այս ասոցիացիան և նրա ղեկավարությունը պետք է կազմակերպված և սխտեմատիկ պայքար մղեն կուլտուրայի պաշտպանություն համար, ընդդեմ Փաշիզմի, —ընդդեմ պատերազմի ահուկի վտանգի: Կազմակերպված պայքարի նշանակությունը չափազանց մեծ է՝ լիակատար հաղթանակի համար: Յես դեռ հիշում եմ դանիական դրոշմահարկի կարին Միլսանի խիստ հուզված խոսքերը.—

«Այն, վոր մենք հավաքվեցինք այստեղ, խոսում ե հողեկան մեծ թափահարման մասին: Մենք կըրկին կայսառ ենք, մենք կըրկին պատրաստ ենք մարտի, մենք կըրկին ուժեղ ենք և առնական: Մտեր մաքար ձեռք տանք իրար և յեղբայրաբար խոստանանք, չգիշել յերբեք, վոր մի բանի համար չըլնել, թեկուզ ինչ ել վոր դա արժենա մեզ համար, թեկուզ մեր կյանքն արժենա»:

Յեպ այսպես, 1935 թ. հունիսի 25-ին, կոնգրեսի փակման վերջին

որը, համաշխարհային կուլտուրայի
բոլոր առաջավոր վարպետները յեղ-
բայրաբար ձեռք-ձեռքի տվին ապա-
գա մեծ մարտերի համար: Այդ մար-
տերում նրանց հետ է ճամարտու-
թյունը, նրանց հետ է պատմությու-
նը, նրանց է ժպտում ապագան, նը-
րանց հետ է յերկրագնդի աշխատա-
վոր վողջ մարդկության սերն ու հա-
մակրանքը:

Այդ մարտերում ծածանվում է կո-
մունիզմի փրկարար դրոշմը: Այդ մար-
տերում հաղթանակելու յե մեծ ուսու-
ցիչներն՝ ՄՍՐԲՍԻ, ԵՆԳԵԼՍԻ, ԼԵ-
ՆԻՆԻ, ՍՏԱԼԻՆԻ անպարտելի ուս-
մունքը:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0202232

7/13380

517

2-й 1 а.

АЛАЗАН
Итоги Международного Конгресса
защиты культуры
ГИЗ ССРА — Эривань, 1935